

Kərki Naxçıvanın ayrılmaz hissəsidir

Səbuhi Həsənov,
XQ-nin bölgə müxbiri

Kərki kəndi Sədərəkdan 8-10 kilometr məsafədə yerləşir. 960 hektara yaxın ərazisi var. “O tay”, “Sulu zağa”, “Bəzixana”, “Köhnə Kərki”, “Dəlik daş”, “Sənəm zağası”, “Gavurqala”, “Cəhənnəm dəre”, “Şırran”, “Qızıl daş”, “Qurdbaba”, “Alma yokkuşu”, “Qırmızı güney”, “Şurut bulağı” kimi toponimlərin mövcudluğu Kərkinin qədim türk yurdu olduğunu qəti surətdə sübut edir.

Kərki kəndi ötən əsrin 90-cı illərində ermənilərin işğalçılıq siyasətinin ilk hədəfi idi. Kərkinin işğalı Bakıda-ki 20 Yanvar faciəsinin, ermənilərin Naxçıvanın alınmaz qalası Sədərəkə silahlı basqınlarının, dəhşətli Xocalı faciəsinin, işğal olunan rayonlarımızın acı taleyinin başlanğıcı oldu. Bu həmin vaxtlar idi ki, erməni şovinistləri ilə münasibət gərginləşib pik səviyyəyə çatmışdı.

Mənfur ermənilər Sədərəkdan Kərkiyə gedən avtomobil yolunu kəsdiyindən gecələr Sədərəkdan Kərkiyə yük maşını ilə, bəzən də piyada 30-40 könüllü müdafiəçi gedir, gecəni səhərədək kərkililərlə birlikdə kəndin keşiyini çəkirdilər. Sonralar həmin könüllülərə Şərurdan və Naxçıvandan gələnlər də qoşuldular. Ancaq çox keçmədi ki, Kərki ilə Sədərək arasında əlaqə tamam kəsildi, Kərkinin müdafiəçilərinə ərzaq və silah-sursat çatdırmaq da problemə çevrildi. Lakin bu kəndin müdafiəçiləri qəhrəmanlıqla vuruşub son ana qədər düşməne ciddi müqavimət göstərdilər.

Kərkinin işğalı, sadəcə, son illərin planı deyildi. Tarixə nəzər salanda görürük ki, ermənilər zaman-zaman öz məkrliyi ilə Azərbaycanın bir sıra torpaqlarını ələ keçirmişlər. Belə fakta Zaqafqaziya SFSR MİK Rəyasət heyətinin 18 fevral 1929-cu il tarixli qərarında da rast gəlirik. Əsassız bir qərarla Azərbaycanın Naxçıvan MSSR ərazisindən 657 kvadratkilometr və ya 65,7 min hektar torpaq sahəsi Ermənistanə verilmişdir. 9 kəndin (Kərçivan, Qurduqlaq, Goradiz, Ağbin, Ağxəç, Almalı, Sultanbəy, İtqıran və Kilit kəndinin bir hissəsi) Ermənistan ərazisinə qatılması yerli əhali tərəfindən etirazla qarşılandı da, nəticəsi olmamışdır. Azərbaycanlı əhali zaman-zaman həmin əraziləri tərk etmiş və bu torpaqlar saxta yolla Ermənistan ərazisinə çevrilmişdir.

Kərki kəndinin taleyi də fərqli olmamışdır. Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin 5 may 1938-ci il tarixli qərarı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Kərki kəndinin ətrafındakı torpaqların da xeyli hissəsi Ermənistanə verilmişdir. Beləliklə, kənd Azərbaycandan (Naxçıvan MR ərazisindən) tam təcrid olunaraq ada şəklinə düşmüşdür.

Yerli əhali arasında narazılıqların yaranmasının qarşısını almaq, həmçinin sakinlərin hamısının azərbaycanlı olması nəzərə alınaraq Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsində yerləşmiş ermənilər təkcə Kərki kəndinin yerləşdiyi çox kiçik bir ərazini Azərbaycanın tərkibində saxlamaqla kənd ətrafındakı 900 hektardan artıq bir ərazini saxta sənədlərlə rəsmiləşdirmişdilər. Sədərəklə Kərkinin dağ yolu birləşdiriyindən ermənilərin növbəti hiyləsi Kərki ərazisindən yol salmaq olmuşdur.

Əslən Sədərəkdan olan mərhum tarixçi alim Vəqif Məmmədov “Kərkinin taleyi” adlı kitabında ermənilərin məkrli niyyətindən söz açaraq bildirmişdi: “Əsas məqsəd Sisyan-Cermuk yoluna kəsə yol qazanmaq olursa, digər tərəfdən Kərkinin tədricən yerli əhalidən təmizləmək, “Kərkinin düzü” adlı sahəni ələ keçirmək və Kərki ilə Sədərək arasında əlaqələri kəsmək olur. Beləliklə, Arazdəyən-Cermuk şosesi Kərkinin düzü adlanan ərazidən salınır”. Kərki Sədərək üçün böyük dayaq sayılırdı. Sədərəkdan yaylağa gedən 40-dan artıq obanın adamlarının, sürüsünün yolu Kərkidən, Kərkinin düzündən keçərdi.

60-cı illərin əvvəllərində İrəvanda-ki Eçmiədzin kilsəsinin keşişinin qardaşı oğlu, erməni şairi Paruyr Sevak Kərki düzü adlı ərazidə maşın qəzasından ölür. Fərsəti dəyərləndirən ermənilər qəza yerində xatirə kimi simvolik qəbir düzəldirlər. 15-20 il ərzində həmin “xatirə qəbir” böyük bir sahəni “işğal” edir, kiçik qonaq evi, restoran, otel, nəhayət, qəsəbə salınır - Sevakavan”. Hansı ki bu qəsəbə Kərkinin işğal etmək və kərkililəri sıxışdırmaq baxımından ermənilər üçün əhəmiyyətli olur.

Ötən əsrin sonlarına doğru məqsədli şəkildə əraziləri zəbt edən ermənilərin növbəti hədəfi Sədərək idi. 1988-ci ildən kəndin keşiyini çəkən kərkililərin köməyinə Şərurdan, Sədərəkdan gələnlərin dəstəyinə baxmayaraq, Kərki illərlə yürüdülmən erməni məkrinin qurbanına çevrilir. 1989-cu ilin son aylarında Kərkiyə gediş-gəliş tamamilə dayandırılır. Həmin dövrdə artıq kənddə müdafiəçilər qalmışdı.

Son günə qədər kəndi tərk etməyən kərkililər 1990-cı il yanvarın 15-də rus hərbiçilərinin təkidli tələbi ilə axşam saat 6-7 radələrində doğma yurdu tərk etmək məcburiyyətində qalırlar. Yanvarın 18-də isə 3-ü polis əməkdaşı olmaqla, kəndi müdafiə edən 30-dək sakin, artıq silah-sursatları bitdiyindən Kərkinin tamamilə tərk etməyə məcbur olur. Beləliklə, SSRİ Müdafiə Nazirliyinin 7-ci ordusunun köməyi ilə muxtar respublikanın Sədərək rayonunun Kərki kəndi ermənilərə verilir.

30 ildən çoxdur ki, öz doğma ocaqlarından ayrı düşən Kərki sakinləri muxtar respublikanın Kəngərli rayonunun ərazisində yaradılan Yeni Kərki kəndində məskunlaşmışlar. Hər cür dövlət qayğısı ilə əhatə olunan bu

insanlar öz kəndlərinin düşmən işğalından azad ediləcəyinə, yenidən öz dədə-baba torpaqlarına qovuşacaqları günün uzaqda olmadığına inanırlar. Bu əminliyi doğuran isə ordumuzun gücü, müstəqil dövlətimizin nüfuzu və qüdrətinin ilbəl artmasıdır.